

Uğur ÖZTÜRK

*İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
İstanbul/TÜRKİYE
ugurozturk1574@gmail.com*

ORCID

**III. MURAD'A SUNULMUŞ ÜÇ
KASİDE: KÂMÎ, NÂLÎ VE
MEHMED SUÛDÎ EFENDİ'NİN
KASİDELERİ**

THREE QASIDA DEDICATED TO
MURAD III: THE QASIDA BY KÂMÎ,
NÂLÎ AND MEHMED SUÛDÎ EFENDİ

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 09.01.2021
Kabul Tarihi: 14.02.2021
Yayınlanma Tarihi: 30.04.2021

Article Information: Research Article
Received Date: 09.01.2021
Accepted Date: 14.02.2021
Date Published: 30.04.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atf/Citation

Öztürk, Uğur, "III. Murad'a Sunulmuş Üç Kaside: Kâmî, Nâlî ve Mehmed Suûdî Efendi'nin Kasideleri", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 14, Bahar 2021, s. 259-281.

Öztürk, Uğur, "Three Qasida Dedicated to Murad III: The Qasida by Kâmî, Nâlî and Mehmed Suûdî Efendi", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 7, Volume 14, Spring 2021, p. 259-281.

10.28981/hikmet.857105

Uğur ÖZTÜRK

III. MURAD'A SUNULMUŞ ÜÇ KASİDE: KÂMÎ, NÂLÎ VE MEHMED SUÛDÎ
EFENDİ'NİN KASİDELERİ

THREE QASIDA DEDICATED TO MURAD III: THE QASIDA BY KÂMÎ, NÂLÎ AND
MEHMED SUÛDÎ EFENDÎ

ÖZ

ABSTRACT

III. Murad 982/1574'te Osmanlı İmparatorluğu'nun 12. sultanı olarak tahta çıktığında kendisine birçok cülûsiye kasidesi ve farklı vesileler yazılmış şiirler sunulmuştur. Bu manzumelerden ikisi, Nâlî ve Kâmî'nin bu yazıda ilk kez incelenecek olan kasideleridir. Tahta çıktıktan sonra Haremeyn ve civarındaki tamiratların devam ettirilir sonlandırılması konusunda kendisine sunulan arza cevap veren III. Murad imar faaliyetlerinin bitirilmesini istemiştir. Bu faaliyetlerin bitirilmesi üzerine sultana mensur tebriknameler ve kasideler sunulmuştur. Sunulan bu kasidelerden biri de Mehmed Suûdî Efendi'ye ait Arapça kasidedir. Bu makalede öncelikle III. Murad'ın hayatına kısaca temas edilecektir. Ardından III. Murad'ın tahta çıkması dolayısıyla sunulan iki kasidenin ve babası II. Selim döneminde başlanıp belli bir süre akamete uğrayan Haremeyn-i Şerifeyn imarının bitirilmesi sebebiyle yazılan bir kasidenin yazarının hayatı incelenecektir. III. Murad devri şairlerinden Kâmî, Nâlî ve Mehmed Suûdî Efendi'ye ait üç kaside hâlihazırda Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde (TSM. A.) yer almaktadır. Bu şiirlerden ilki Nâlî'nin 35 beyitlik Farsça, ikincisi Kâmî Efendi'nin 21 beyitlik Türkçe ve üçüncüsü Mehmed Suûdî Efendi'nin 12 beyitlik Arapça kasidesidir. Kâmî ve Nâlî'nin kasideleri sultanın cülusu Mehmed Suûdî Efendi'nin kasidesi Haremeyn tamiratları dolayısıyla kaleme alınmıştır. Mehmed Suûdî Efendi'nin kasidesi Haremeyn-i Şerifeyn'de yapılan tamiratlara dair olduğu için yazıda bu devirde Haremeyn'deki imar faaliyetlerine de değinilmiştir. Makalenin devamında her üç kasidenin metninin yanı sıra Farsça ve Arapça metinlerin tercümelerine de yer verilmiştir.

When Murad III crowned as the 12th sultan of the Ottoman Empire in 982/1574, many qasida as well as poems written on different occasions were dedicated to him. The two of these qasida, which are examined for the first time in this paper, were written by Nâlî and Kâmî. When Murad III crowned he was asked to make complete the constructions in Haramain (Mecca and Medina). He ordered to fulfill this request and after the work finished numerous qasida were dedicated to him. One of these qasida was written in Arabic by Mehmed Suûdî Efendi. In this paper, first, the life of Murad III is presented briefly. Second, the lives of the writers of two qasida which were written when Murad III crowned, and of the writer of a qasida which was written after the constructions completed, are presented. The manuscripts of these three qasida by Kâmî, Nâlî and Mehmed Suûdî Efendi are in the Archive of the Topkapı Palace Museum at present. Nâlî's qasida consists of 35 couplets and was written in Persian, Kâmî's qasida consists of 21 couplets and was written in Turkish and Mehmed Suûdî Efendi's qasida consists of 12 couplets and was written in Arabic. Kâmî's and Nâlî's qasida were written for the ascension of the sultan, Mehmed Suûdî Efendi's qasida was written for the sultan's completing the constructions in Haramain. The constructions in question in Haramain are mentioned in the paper also. Finally the texts of the three qasida and their translations into Turkish are presented.

Keywords: Murad III, cülûsiye, Haramain, Nâlî, Kâmî, Mehmed Suûdî...

Anahtar Kelimeler: III. Murad, cülûsiye, Haremeyn, Nâlî, Kâmî, Mehmed Suûdî.

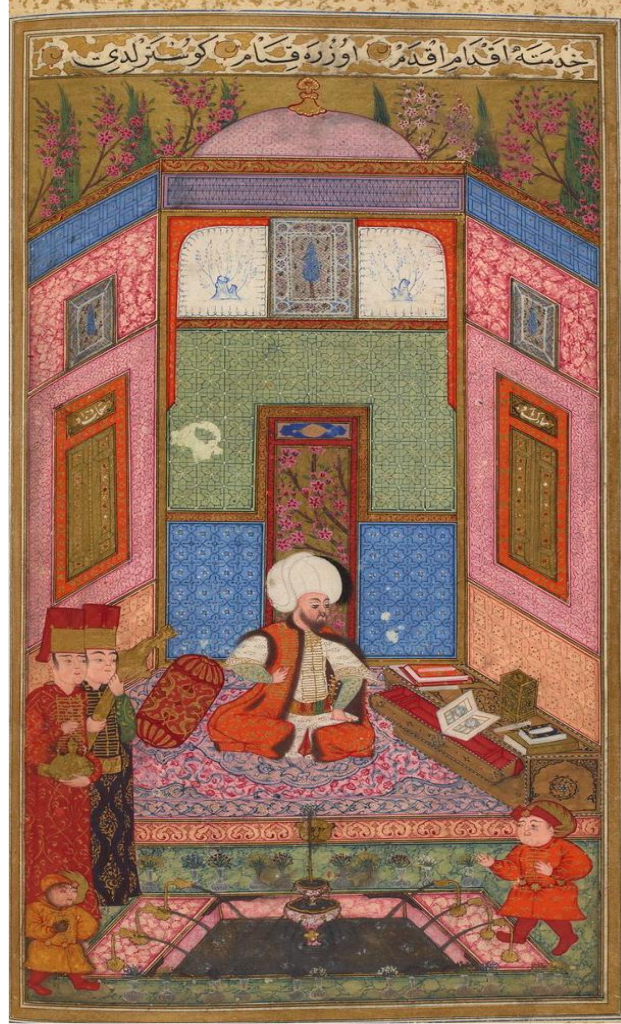
Giriş

III. Murad 5 Cemâziyelevvel 953 (4 Temmuz 1546) 'te babası II. Selim'in Saruhan sancak beyliğiyle Manisa'da bulunduğu sırada Bozdağ yaylağında doğdu. Doğumuna “gül-i sâbit” ve “gül-i beşâret” ifadeleriyle tarih düşürüldüğünü Atâyî yazar (Atâyî, 2017: 1033; Aycibin, 2016; Emecen, 2016: 41-89). Babasının Kütahya valisi olmasının ardından Murad da Receb 969'da (Mart 1562) Saruhan/Manisa sancak beyliğine gönderildi ve padişah oluncaya kadar burada idarecilik yaptı. Lalası 12 yıl boyunca Ferruh Bey, hocası ise şehzadelikten vefatına kadar Hoca Sâdeddin Efendi olmuştur. Manisa'da iken gördüğü bir rüyayı yorumlatmak için birçok âlime danışırken Şabanî tarikatından Şeyh Şücâ ile tanışmış ve şeyhin vefatına kadar sultan onun müridi olmuştur. Bu mürid-mürşid ilişkisi ile sultan gördüğü birçok rüyayı yorumlaması için şeyhine göndermiş ve bu mektuplaşmaların sonunda *Kitâbü'l-Menâmât* (Felek, 2014) isimli eser meydana çıkmıştır. 982/1574'de babasının aniden vefatı üzerine tahta geçen III. Murad yaklaşık 21 yıl tahta kalmıştır (Aycibin, 2016; Emecen, 2016: 41-89).

III. Murad'ın cülüs töreni. Seyyid Lokman, *Şehinşâhnâme-i Murâd-ı Sâlis*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. Farsça Yazmalar 1404, 11b-12a.

Kendisi de şair olan III. Murad şiirlerinde *Murâdî* mahlasını kullanmıştır. Türkçe ve Farsça iki divanı olan Muradî'nin *Fütûhât-ı Ramazân* ismini taşıyan tasavvufî bir mesnevisi vardır. Yazmış olduğu tasavvufî mahiyetteki şiirlerini dönemin birçok âlimine şerh ettiren III. Murad bu yönüyle de ayrıca toplu bir şerh yazımının da oluşmasını sağlamıştır (Öztürk ve Arı, 2020: 847-930). Kitaba ve kitap okumaya meraklı olan sultanın özellikle resimli kitapları için kitaplığında özel bölme olduğu bilinmektedir (Herosolimitano, 2018: 71-72).

III. Murad'ın Kütüphanesi. Mehmed Suûdî Efendi, *Metâli'üs-Sa'âde ve Yenâbi'ü's-Siyâde*, Fransa, Paris, Bibliothèque Nationale Sup. TurC. 242, 7b.

2. III. Murad'a Kaside Sunan Şairler

III. Murad tahta çıktıktan sonra hem cülusu için hem de başka vesilelerle kendisine birçok şair kaside ve manzume sunmuştur. Gelibolulu Mustafa Âlî, Bâkî, Cinânî, Âzerî İbrahim Çelebi, Derzizâde Ulvî, Nev'î, Muhyî-i Gülşenî, Şerîfî, Cenâbî Mustafa Efendi bu şairlerden birkaçıdır. Nâlî, Kâmî, Mehmed Suûdî Efendi de sultana kaside sunan şairler arasında yer alır. İlk kez bu yazıda incelenen şiirlerden ilki Nâlî'ye ait 35 beyitlik Farsça kaleme alınmış bir cülûsiye kasidesidir. Şiirde III. Murad'ın ahlakı, adaleti ve cömertliği ön plana çıkmaktadır. İkinci şiir cülûsiye konulu olup Kâmî'ye ait 21 beyitlik Türkçe bir kasidedir. Bu kasidenin vezni ile Nâlî'nin kasidesinin vezni aynıdır. Üçüncü şiir ise Haremeyn tamiratıyla ilgili olup Mehmed Suûdî Efendi'ye ait 12 beyitlik Arapça bir kasidedir. Nâlî ve Mehmed Suûdî'nin kasidelerinde tarih ibareleri yer alırken Kâmî'nin şiirinde buna dair herhangi bir ibare yoktur.

2. 1. Nâlî

Tezkirelerde ve diğer biyografik kaynaklarda şair ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. III. Murad'ın tahta çıkması ile ilgili Farsça bir kaside yazması onun saray ile bağlantısını göstermektedir. Bu yüzyılda Nâlî mahlasını kullanan başka bir şair bilinmemektedir. Dîvân sahibi olarak tezkirelerde ismi geçen Mehmed Nâlî 17. yüzyıl şairlerindedir. *Mecmûa-i Letâîf'de* (Gürbüz, 2011: 808-809, 811, 990, 1031-1032, 1190-1191) dört gazeli bulunan Nâlî, kuvvetle muhtemel bu kasidenin şairidir. Bu mecmuada Nâlî'den tımar sahibi bir bey olarak bahsedilmektedir. Bu mecmua dışında, başka mecmualarda ona ait birkaç şiire daha rastlanmaktadır (Atâyî, 2017: 2556; Kaplan, 2018: 462, 464, 518, 533, 534).

2.1.1. Nâlî'nin Cülûsiye Kasidesi¹

III. Murad'ın cülusu hakkında Nâlî, *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* vezniyle yazılmış 35 beyitlik Farsça kaside kaleme almıştır. Klasik kaside formatında kaleme alınan şiire Nâlî, Yûsuf Suresi'nde yer alan "Ey güçlü vezir! Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu. Değersiz bir sermaye ile geldik." âyetiyle başlamış ve sultanı burada insanları sıkıntıdan kurtardığı için Hz. Yûsuf'a benzetmiştir. Nâlî ayrıca III. Murad'ı savaş meydanındaki ejderhaya benzetmiştir. Manzumede Şah Tahmasb'ın unvanı ile ilgili kelime oyunu yapılmış, III. Murad'ın yüceliği karşısında şahın dervişe döndüğünü ve onun dostluğuna yöneldiğini yazmıştır. Bu ifade o dönemde barış içinde olan iki ülkenin de ilişkilerine atıfta bulunmaktadır. Nâlî, "والا سلطنت سلطان مراد / Saltanatı yüce Sultan Murad" ifadesini tarih ibaresi olarak almış ve 982/1574 yılını vermiştir.

¹ TMSA E 359-24/1.

قال الله سبحانه و تعالى

يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلْنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ²

[مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن]

1. ایا خورشید در رفعت پادشاه کامل عادل

ظہیر الدین شہنشاہ کریم عالم عاقل³

2. ز تیغ عدل تو شد ملک دین با زیب و بارونق

ز نامت شد مراد و مقصد اهل جهان حاصل⁴

3. شہ گردون وقاران میر ملک آرای جم سطوت

ملک سیرت قمر طلعت فلک رفعت زحل منزل⁵

4. اساس ظلم را قالع لواء عدل را رافع

نکات فضل را جامع سحاب لطف او هاطل⁶

5. عدو می خواست آید در دم تیغ شرر بارش

کہ آن در رشف رزمش اژدهای جاذب هایل⁷

6. ز ضرب منجنيق و سهم سنان عدو سوزش

نگون شد دبر زنار مضمحل شد مذهب باطل⁸

² “Ey güçlü vezir! Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu. Değersiz bir sermaye ile geldik.”, Yûsuf 12/88.

³ Ey yücelikte güneş gibi adil ve mükemmel padişah! Ey dinin dayanağı, cömert, âlim ve alicenap akil padişah!

⁴ Din mülkü senin adalet kılıcınla süslenip refah buldu. Namınla insanlar dilek ve isteklerine erişti.

⁵ Melek huylu, ay yüzlü, felek gibi yüce ve konağı Zühal (Satürn) olan felek/pek vakarlı kimselerin şahı, ülkesini Cem gibi kudretli kişilerin süslediği emir!

⁶ Zulmün kökünü kazıyıp adalet bayrağını göndere çeken, cömertliğin inceliklerine haiz ve ihsan bir yağmur bulutu olan (şah).

⁷ Düşman onunun ateş fişkırın kılıcının önünde durmak istedi. Çünkü savaş meydanında (kan) emip korku çeken bir ejderhadır.

⁸ Düşmanı yakan mancınığının atışı ve yayından çıkan okuyla, Hristiyanların sırtı yere gelip batıl mezhep yok oldu.

7. ز هول ضربزن و از سهم طوپ رعد آثارش
بشد طهماسب زاهد هم بحب صحب شد مایل⁹
8. کنی خونابه در دلها چو بر بندی کمر بر کین
چو بگشایی کف و اهب شوی حلال هر مشکل¹⁰
9. بتخت خسروی ننشست هرگز چون تو سلطانی
نباشد همچو تو شاهی بشرع احمدی عامل¹¹
10. اگر حاتم توانستی سر از برت برون کردی
بسی از دفتر جودت کرم را می شدی سافل¹²
11. شهنشاه ملانک صف که همچون سائلان گردون
گرفته کاسه مه بر در جاهش شده سائل¹³
12. لواء خسروی شد سرفراز از مقدمت ای شه
کلاه سروری ز اقبال تو ای شاه شد مقبل¹⁴
13. تو آن شاهی که در بزم تو هر شب زهره و چنگی
بچنگ خود گرفته چنگ و با قانون شده قائل¹⁵

⁹ Onun vurmasının korkusundan ve gök gürültüsü gibi ses çıkaran topunun sesi yüzünden Şah Tahmasb derviş olup (onun) dostluğuna yöneldi.

¹⁰ Sen kinlenince/kin kemerini bağlayınca ciğerleri dağlarsın, cömertlik elini açınca da her bir sıkıntı çözülür.

¹¹ Padişahlık tahtına senin gibi bir sultan asla oturmamış ve hiçbir padişah senin gibi İslam kanununa uymamıştır.

¹² Eğer Hatem(-i Tayi) cömertlikte seni biraz geçmiş olsaydı bağış defterinde cömertliğini ziyadesiyle küçük görecekti.

¹³ Öyle bir şah ki, melekler onun önünde sırada durmakta dünya ise aynı dilenciler gibi. Ay, kâsesini eline alıp onun görkemli kapısının önünde dilencilik yapıyor.

¹⁴ Melekler şahının şahı, sema dilenciler gibi önüne dizilerek ay kâsesini almış ve makamında dilenmiştir.

¹⁵ Sen ki meclisinde her gece sazcu Venüs'ün çengi eline alıp kanunla şarkı söylediği o şahsın.

14. گه حشمت ملک موکب گه رفعت فلک منصب

بملک مشرق و مغرب صلاى نعمتش شامل¹⁶

15. بسی از نامرادی سالها بودم پریشان دل

ولی اکنون بحمدالله مراد دل بشد حاصل¹⁷

16. الا تا بر فلک باشد ملک را جلوه گه بادا

بقبض دشمانت را فلک تابع ملک فاعل¹⁸

17. مبادا بی رخت روشن چراغ مردم دیده

غبار خاک راهت باد کحل چشم اهل دل¹⁹

18. همیشه قبله گاه خسروان باد آستان تو

همیشه تخت اقبال ترا بادا ملک حامل²⁰

19. هر آن منزل ایا سلطان که سازی جلوه گاه آنجا

همیشه سجده گاه پادشاهان باد آن منزل²¹

20. گر اندازی نظر بر خاک ای شه کیمیا گردد

وگر ناقابلی روی تو ببند میشود مقبل²²

¹⁶ Onun nimetinin sesiyle kâh melekler donatılmış haşmeti kâh felekleri aşan yüceliği doğu batı tüm diyarları kaplar.

¹⁷ Yıllarca muradıma eremediğimden ziyadesiyle perişandım. Ancak şimdi Allah'a şükürler olsun muradıma erdim.

¹⁸ (Yeryüzünden) feleğin âlâsına kadar meleklerin cilvegahı olup felek de düşmanlarını ezmekte meleklerle tabi olsun.

¹⁹ Gözbebeklerim yüzün olmadan asla bir ışık pırıltısı dahi görmesin. Ayağının tozu âşıkların gözüne süzme olsun.

²⁰ Senin eşiğin daima padişahların Kâbe'si olsun. İkbâl tahtını da daima melekler taşıyın.

²¹ Ey padişah! Tecelli ettiğin her menzil/hane daima padişahların mihrabı olsun.

²² Ey şah! Toprağa bir defa nazar etsen iksir olur. Hakir biri yüzünü görürse makbüllerden olur.

21. چنان حرز شریف است اسم تو ای شاه دین پرور

که هر دیوانه با خویشتن برداشت شد عاقل²³

22. ندارد قلزم جود و سخایت هیچ پایانی

ندارد بحر الطاف تو ای شاه جهان ساحل²⁴

23. بشد پژمرده باغ عمر نالی از غم گردون

چه باشد گر رسد از ابر لطفت سرو را و ابل²⁵

24. سرور خورشید فیض حاتم آنکه از سخا

وز مکارم نیست او را هیچ جا شبه و نظر²⁶

25. داور دارا ترفع کاستان جاه تست

اهل دل را ملجاء و ارباب دولت را مصیر²⁷

26. قطره‌ای از لطف تو سرمایه دریا و کان

پرتوی از رای تو پیرایه ماه منیر²⁸

27. ای ز فیض جود تو جسم جهان جان یافته

وز کمال عدل تو میش ای شه گرگیر²⁹

²³ Ey İslam'a güç veren/dinin dayanağı padişah! Senin ismin öyle şerefli bir cevşen ki kendisiyle götüren/onu anan her bir deli akıllandı.

²⁴ Senin cömertlik denizinin ucu bucağı yoktur. Ey dünya şahı! Senin lütuf denizinin sahili yoktur.

²⁵ Ömür bahçesinin soluşuyla feleğın kederiyle inlersin. Lütuf bulutun selvi için sağanak yağdırsa ne olur?

²⁶ Hiçbir yerde o cömertlikte Hatem(-i Tayi) gibi güneşle yarışan Padişah'ın güzel ahlakına denk bulunmaz.

²⁷ Âşıklara sığınak ve devlet adamlarına karargâh olan kapında yüce Dara hakemdir.

²⁸ Senin lütfunun bir damlası deniz ve madenlerin esasıdır. Senin fikirlerinin parıltısı parlak ayın süsüdür.

²⁹ Senin cömertlik feyzinden anlamsız dünya ruh buldu. Ey padişah! Senin adaletin büyüklüğüyle koyun kurdu kapar oldu.

28. خسرو جم هیبتی کز سهم تیغ عدل تو
گشت عنقای ستم در قاف عزلت گوشهگیر³⁰

29. چرخ در بازو گرفته سرورا قوس و قزح
تا بدوزد دیده بدخواه تو هر دم به تیر³¹

30. آفتاب دولتت باد ایمن ای شه از ازل
باد دست حادثات از دامن جاهت قصیر³²

31. بینوای افتاده‌ایم بر آستان جود تو
دست من گیر ای همه افتادگانرا دستگیر³³

32. نالی از بهر تو خواهد از خدا عمر دراز
از برای دشمنانت محنت و عمر قصیر³⁴

33. پادشاهی کز قدمش دین و دولت گشت شاد
یا الهی از درخت عمر برخوردار باد³⁵

35. گفت تاریخ جلوسش بر سریر سلطنت
نالی بیچاره والا سلطنت سلطان مرا د³⁶

(982/1574)

³⁰ Ey Cemşid heybetli şah! Senin adaletli kılıcın darbesiyle zulüm bir Anka gibi Kaf dağının bir köşesine sığındı.

³¹ Felek eline servi yayını senin kötülüğünü isteyenlerin gözüne ok atmak için eline aldı.

³² Ey şah! Senin devlet güneşin ezelden beri güvende kalsın. Kötülüklerin eli senin makamının yakasına/eleğine erişmesin.

³³ Senin cömertlik kapının eşliğine dermansız düşüp kaldım. Ey tüm düşenlerin elini tutan! Elimi tut.

³⁴ Nālî senin için Allah'tan uzun ömür, düşmanların için ise keder ve kısa ömür diler.

³⁵ Ey Allah'ım! Adımlarıyla din ve devletin sevinçle dolduğu padişahı ömür ağacından nasip alanlardan eyle.

³⁶ Zavallı Nālî saltanatı yüce Sultan Murad'ın saltanat tahtına çıkışına tarih düşürdü.[Sultan Murad'ın sultanlığından başka sultanlık yoktur] 982/1574.

2.2. Kâmî

Kaynaklarda asıl adı Ahmed (Atâyî, 2017: 791-794) veya Mehmed (Kınalızâde Hasan Çelebi, 2017: 709-711) olarak geçmektedir. Babası Edirne Mevlevîhânesi'nde Mesnevi okuttuğu için “Mesnevîhân-zâde” veya “Mesnevîhânoğlu” diye bilinmekteyse de daha sonra ‘Kâmî’ mahlası ile anılmıştır. Kadrî Efendi'den mülazım olduktan sonra Hasköy'de Mahmud Paşa Medresesi'ne, ardından yirmi beş akçe ile Edirne Çuhacı Hacı Medresesi'ne tayin edilmiş; sonra sırasıyla İstanbul'da Kepenekçi, Bursa'da Yıldırım Han Medreselerinde müderrislik yapmıştır. 959/1551 yılında Mustafa Paşa Medresesi'ne, 965/1557'de Hazret-i Eyüp Medresesi'ne, 966/1558'de de Sahn-ı Semân'da müderris olmuştur. Bu vazifesi sırasında kendisine Kanûnî için *Kımyâ-yı Saâdet*'i tercüme işi tevdi olunmuştur. 971/1563'te Edirne kadılığına getirilmiştir. II. Selim'in 974/1566'da Edirne ziyareti sırasında Kâmî kendisi hakkında yapılan şikâyetler sebebiyle azledilmiş, yerine Şâh Efendi atanmıştır. Bu olayın ardından 978/1570'te Kıbrıs'ın fethedilmesi üzerine Kıbrıs kadılığına atandı. 979/1571'de ise doksan akçe ile emekli olmuştur. II. Selim'e olan yakınlığı ile bilinen Kâmî, padişahın dinlenme yeri olan Çubuklubahçe'deki Sırapınarı'nda Bâkî ile birlikte padişaha şiirler sunmuşlardır. Bu şiirler karşılığında padişahın lütfuna mazhar olmasına rağmen sultanın etrafındaki kişiler Kâmî'nin yine hâce olacağını düşünerek onu saraydan uzaklaştırmışlardır. Hatta döneminde bu olay için ‘Orman Hâcesi (981/1573)’ lafzını tarih düşürmüşlerdir. Muhtemeldir ki kendisi hakkında çıkarılan dedikodulara üzülen Kâmî 987/1579 yılında vefat etmiş ve Edirnekapı dışında bulunan Emir Buhârî dergâhının yakınına defnedilmiştir (Atâyî, 2017: 793). Dönemin şairlerinden Yedikuleli Azîzî (Ersoy, 2013: 308), Kâmî'nin vefatı için aşağıdaki manzumeyi tarih düşürmüştür:

Dirîgâ Kâmî-i kâmil-vücûdı

Geçürdi hâke çarh-ı ejdehâ-kâm

O merhûmuş vefâtına di târîh

Dilâ yüz kodı hâke Kâmi nâ-kâm

Sene: 987/1579

Kaynaklarda Kâmî'nin birden fazla eserinin ismi zikredilse de bu eserlerden şu ana dek elimize ulaşan yoktur. İsmi geçen eserler şunlardır: *Kımyâ-yı Sa'âdet*, *Tevârîh-i Âl-i 'Osmân*, *Hümâyun-nâme (Kelfîle ve Dimne tercümesi)*, *Menâkıb-ı Ulemâ* (Atâyî, 2017: 794).

2.2.1. Kâmî'nin Cülûsiye Kasidesi³⁷

Kâmî, 982/1574'te III. Murad'ın tahta çıkması dolayısıyla bir kaside yazmıştır. 21 beyitlik cülûsiye kasidesinin ilk on üç beytinde III. Murad'ı öven Kâmî, kalan beyitlerde yeni sultanın gelmesiyle kendisine duacı olarak temennilerini dile getirmektedir. Kasidenin redifinde ‘geldi’ kelimesini

³⁷ TMSA E 359-24/2. Bu kasidenin devamında Kâmî'ye ait beş beyitlik bir gazel yer almaktadır.

kullanan Kâmî, bu ifade ile tahta yeni çıkan bir padişahın ülkeye neler getirebileceği konusunda bilgi vermektedir. Şair, şiirinde III. Murad'ı "Sultân Murâd-ı kâmrân" olarak nitelendirmektedir. Cülûsiye kasidesinde herhangi bir tarih ibaresi yer almamaktadır. Kâmî'nin II. Selim'in etrafındaki şairlerden olduğu düşünüldüğünde Selim'in vefatının ardından yeni sultan III. Murad'a kaside yazarak onun nezdindeki konumunu korumak istemiş olabilir. 'Geldi' ifadesindeki temenniler de bunu göstermektedir. Kasidenin ilk yedi beytinde isim vermeden II. Selim'in ardından devletin halini tasvir etmektedir. Belgenin devamındaki beş beyitlik gazel de muhtemelen kasideyle birlikte sultana sunulmuştur.

[Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün]

1. Serîr-i mülk-i 'Oşmâna yine bir tâze Hân geldi
Murâdın buldı 'âlem rûhı gitmiş cisme cân geldi
2. 'Arûs-ı dehre tevķî'-i refî'-i pâdişâhîden
Dür ü gevherle pür-zerrîn tabaqlarla nişân geldi
3. Hidâyet hüdhüdü hâdi olup yine bi-ḥamdi'llâh
Cihân Belķis'in almağa Süleymân-ı zamân geldi
4. İdenler ta'ziyetle tehniyet aḥbârını iḥbâr
Ėam u ḥüzn-ile varup ḥamdüli'llâh şâdmân geldi
5. Gül-i 'âlem şolup lâl oldı çünkim bülbülân-ı dehr
Bahâr-ı 'ömr-i ḥâķânîye âsib-i ḥazân geldi
6. İdüp terk-i serây-ı bî-beķâyı dehr-i bî-behri
Anı dârü's-selâma da'vete ḥür-ı cinân geldi
7. Sürüş-ı Ėaybdan irdi peyâm-i maķdem-i şâhî
Cihân-ı bî-emâna müjde-i emn ü emân geldi

8. Muḥammed-ḥulk u Yūsuf-çehr ü 'İsī-dem Sikender-cāh
Süleymān-menzilet bir pīr-i 'aql u nev-civān geldi
9. Cihān āsüde olsun sāye-i 'adlinde tā maḥşer
'Adālet taḥtında zıll-ı İllāh-ı Müste'an geldi
10. Ḥidiv-i 'aşr Dārā-yı cihān ḥākān-ı heft-iḳlīm
Nerīmān-ı zamān Sulṭān Murād-ı kāmran geldi
11. Ḳudümünḡden nice şād olmasun şāhā dil-i maḥzūn
Ten-i efsürde-i pejmürdeye rüḡ-ı revān geldi
12. Mübārek bāda şāhā ḥamdüli'llāh baḡt u devletden
Devām-ı 'izz ü iḳbāl-ile 'ömr-i cāvidān geldi
13. Döküp ḡūn-ı cigerle eşk-i ḡasret bu dil ü didem
İzün tozına maḡşūlin nişāra baḡr u kān geldi
14. Teraḡḡum eyle kim mu'tād-i enzār-ı şehenşāhī
Der-i devlet-penāha bir za'if ü nā-tüvān geldi
15. Kerīmü'ş-şān-ı faḡr-i Āl-i 'Oşmānsın şēhā bendeḡ
Ümīdüm bu ki 'izzetle gide gerçi mūhān geldi
16. Ne ḡam bunca zamānlar nā-murād olduḡsa ey **Kāmī**
Bi-ḡamdi'llāh murāda irecek devr-i zamān geldi
17. Beyān itsün dür ü la'l-i me'anī-i bed'in dil
Ki bir cevher-şinās-i dehr şāh-ı nükte-dān geldi

18. Diler gāv-ı zemîne şevr-i gerdüna şala pençe
Neyistân-ı cihâna şimdi bir şîr-i Şüreyyâ geldi
19. Yüzümü sürmeden açılduğında dîde-i bahtum
Gözüme hâk-ı râhı tütüyâ-yı İşfahân geldi
20. N'ola izhâr-ı 'acz itse cemâlin vaşfda Vaşşâf
Cihât-ı hüsni anuñ hâric-i vaşf u beyân geldi
21. Devâm-ı devletine kııl du'â kim dimege âmîn
Zemînden âdemî eflâkden kerrübiyân geldi

2.3. Mehmed Suûdî Efendi

Doğum tarihi belli olmayan Suûdî Efendi'nin ölüm tarihi 999/1591'dir (İzgi, 2003: 526-527). Sahn müderrisliği ve Edirne kadılığı görevlerinde bulunan Niksarlı Emîr Hasan b. Sinân'ın oğludur. *el-'Aylemü'z-zâhir* adlı tarih eserinin müellifi Cenâbî Mustafa Efendi ile iki defa Kıbrıs beylerbeyliğinde bulunan Seyyid Ahmed Efendi'nin kardeşleri ve aynı zamanda müderris, şair ve silâhşorluğuyla tanınan Abdülkadir Kadrî Çelebi'nin babasıdır.

Ebussuûd Efendi'den mülazım olduğu için Suûdî Efendi diye anılmıştır (Atâyî, 2017: 919). Otuz akçe ile bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra sırasıyla 978/1571'de Yeni İbrahim Paşa Medresesi'ne, 986/1579 Atik Ali Paşa Medresesi'ne, 987/1580 Şaban'ında Zal Mahmud Paşa-Şah Sultan Medresesi'ne, 987 Zilhicce'sinde Sahn Medresesi'ne müderris olmuştur. Ardından 993/1585 yılında Süleymaniye'de müderrislik yapmış, 997/1589'da buradan azlolunarak kardeşi Cenâbî yerine Haleb-i Şehbâ kazasına kadı olmuş, 998/1590 Rebi'ülevvel'inde Medine-i Münevvere'de, aynı yılın Ramazan'ında da Mardin ve Diyarbakır'da kadılık yapmıştır. Bu görevde iken 999/1591 Şevvalinde vefat etmiştir (Atâyî, 2017: 920).

Suûdî Efendi kasidesini Ali Paşa Medresesi'nde müderris iken yazmıştır. Kaynaklarda (DİA, Cevat İzgi, 'Mehmed Suûdî Efendi' maddesi) Suûdî'nin sadece coğrafyaya dair eseri anılırken astroloji/falname türündeki *Metâli'ü's-Sa'âde ve Yenâbi'ü's-Siyâde* isimli eserine dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Müellifin bilinen iki eseri mevcuttur.

2.3.1. Târîh-i Hind-i Garbî (Hadîs-i Nev)

Coğrafyaya dair olan eser III. Murad adına yazılmıştır. *Târîh-i Hind-i Garbî*, Amerika kıtası hakkında Osmanlı döneminde Türkçe kaleme alınmış ilk eserdir. Eser, içerdiği dünya haritası ve minyatürlerle Türk coğrafyacıları için

bir kaynak olmuştur. İbrahim Müteferrika matbaasında basılan ilk eserler arasında yer alan *Târîh-i Hind-i Garbî* Osmanlı'da basılan ilk coğrafya kitabıdır (İzgi, 2003: 527).

Eserin yazılış tarihi Zilhicce 991 (Aralık 1583) olup bilinen on nüshası vardır. Bunlardan Beyazıt Kütüphanesi'nde bulunan (Beyazıt Genel Kitaplığı 4969) ve oldukça tezhipli olan nüsha padişah nüshasıdır. Burada kitabın ismi '*Kitâb-ı İklîm-i Cedîd*' diye kayıtlıdır. Suûdî, nüshanın 141a-b varaklarında yer alan hâtîme kısmında hem kendinden bahsetmiş hem sultanın övgüsüne dair bir manzume de kaleme almıştır.

2.3.2. Metâli'ü's-Sa'âde ve Yenâbi'ü's-Siyâde

Seyyid Muhammed bin Emîr Hasan es-Su'ûdî [Mehmed Suûdî Efendi (ö. 999/1591)] tarafından III. Murad'ın kızları Fâtîma ve Âişe sultanlar için kaleme alınmış olan *Metâli'ü's-Sa'âde ve Yenâbi'ü's-Siyâde* (Elmastaş, 2019; Ibarra & Türkçelik, 2007) isimli falname/astroloji türünde bir eserdir. Eserin Paris [Fransa, Paris, Bibliotheque Nationale Sup. Turc. 242] nüshasındaki madalyonda Fâtîma Sultan'ın ismi geçerken, New York nüshasında [New York Morgan Kütüphanesi M. 788. Nüshanın mikrofilm için bkz. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi 1914] ise Âişe Sultan'ın ismi geçmektedir (Fetvacı, 2011: 62-63). Eserin her iki nüshasında da III. Murad'ın kütüphanesinde kitapları incelerken yapılmış tasvirleri mevcuttur. Paris nüshasında sultan sakallı bir şekilde resmedilmişken New York nüshasında ise sakalsız olarak çizilmiştir.

2.3.3. Mehmed Suûdî Efendi'nin Haremeyn Kasidesi³⁸

Mehmed Suûdî Efendi'nin burada ele aldığımız kasidesi Haremeyn ve civarındaki tamiratlara dair olduğu için III. Murad döneminde buralarda yapılan imar faaliyetlerine kısaca değinmek gerekir. Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı hâkimiyetine giren Hicaz ve çevresinde, gerek padişahlar gerekse hanım sultanların özel ilgi ve gayretleriyle yoğun bir imar faaliyeti yürütülmüştür. Su baskını ve yangın gibi tabii afetlerin doğurduğu tahribatın yanı sıra bazı yapıların zamanla eskimesi, bölgenin peyderpey ihya edilmesini zaruri kılmıştır. Bu nedenle hâdimü'l-Haremeyn sıfatını hâiz olan Osmanlı padişahları bu yerlerin imarında ve yenileme çalışmalarının yapılmasında oldukça gayret göstermişlerdir.

II. Selim, 979/1571 tarihinde Haremeyn civarında yangın ve sel baskınlarından dolayı hasar gören yerlerin yenilenmesi ve tamirati için emir vermiştir. 980/1572 yılından itibaren dört yıl sürecek olan tamirat faaliyetleri böylelikle başlamıştır. Ancak bu onarım işleri II. Selim'in ölmesi ile bir süre akamete uğramış ardından tahta geçen III. Murad döneminde 984/1576 yılında tamamlanmıştır (Eraslan, 1999: 217; Eyüp Sabri Paşa, 2018: s. 926). Buradaki imar faaliyetleri hakkında dönemin şairleri tarafından birçok tarih söylenmiştir. Bu metinler sultana arz edilmiş ve içlerinden en güzeli seçilerek

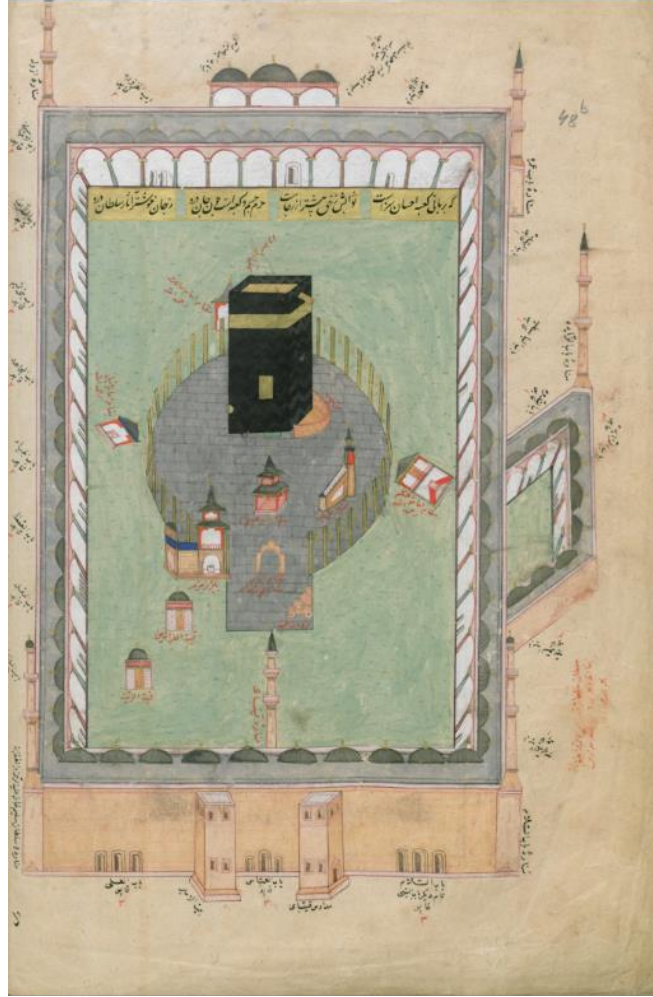
³⁸ TMSA E 359-24/3.

Mekke'ye gönderilmiştir. İncelememize konu olan Mehmed Suûdî Efendi'nin kasidesi de muhtemelen bu metinler arasında sultana sunulmuştur (TSM. E. 0359_24). Mekke uleması tarafından bu metinler mermere yazdırılmış ve Mescidü'l-Harâm'ın doğu duvarına konmuştur. Yine Mekke-i Mükerreme Şâfi'î müftüsü Mevlânâ Seyyid Hüseyin b. Ebû Bekir el-Hüseynî Arapça bir metin kaleme almış ve bu metin de Mescidü'l-Harâm'ın doğu duvarına asılmıştır. Her iki metin de tamir işlerinin bittiği 984/1576 yılında yazılmıştır (Eyüp Sabri Paşa, 2018: 929-934). Yine 984/1576'da Bâbü's-Selâm, Bâbü'l-Vedâ' ve Bâbü'z-Ziyâde minâreleri tamir edilmiştir (Eyüp Sabri Paşa, 2018: 1081-1083).

Bu dönemde ayrıca zemzem binası yenilenmiştir (Seyyid Lokman: 47a-49a; Faroqhi, 1995: 106). III. Murad, bu tarihten itibaren belirli aralıklarla Haremeyn ve çevresinde tamirat yaptırmıştır. Bu tamiratlar için genellikle maddi sorumluluk ve denetim Mısır Beylerbeyine verilmiştir. 986/1578'de Mescid-i Nebevî'nin yıkılmakta olan duvarının tamiri için (Kurşun, 2017: 300), 987/1579'da Mescid-i Nebevî'nin eskiyen minberinin yerine yenisinin yerleştirilmesini Mısır Beylerbeyi'ne emretmiştir (Necipoglu, 2017: 216-217). Saraya ait harcamaların kaydedildiği Filori Defterinde 23 Şevval 993/18 Ekim 1584'de Kâbe'nin tamiri için üç kişiye Dârüssaâde Ağası Mehmed Ağa'nın aracılığıyla toplam 350 filori verildiği kaydedilmişken bu kişilerin isimleri ise deftere kaydedilmemiştir (Yiğit, 2018: 498). Bunun dışında değişik zamanlarda Kâbe'ye bir vesile ile giden kişi veya kişilere, orada görevli olanlara çeşitli inamlarda bulunulmuştur (Yiğit, 2018: 759, 780, 803-804, 837).

995/1587 tarihinde Ebû Nümeyy Şerîf Hasan padişaha çeşitli hediyeler göndererek Kâbe'nin iç ve dış kısımlarının tamiri konusunda ricada bulunmuştur. Bunun üzerine III. Murad hem tamiratın yapılmasını emretmiş hem de beraberinde birçok hediye göndermiştir (Selânikî Mustafa Efendi, 1999: 118; Eyüp Sabri Paşa, 2018: 992; Aydeniz, 2010: 93; Kurşun, 2017: 281-311). 997/1586'da sultan Haremeyn'e asılması için üç adet kandil göndermiştir. Hatta bu kandillerden birinin içine padişahın hatt-ı destiyle bir arzuhal de eklenmiştir (Selânikî Mustafa Efendi, 1999: 118; Eyüp Sabri Paşa, 2018: 993). 1590-1594 yılları arasında yine Mescid-i Nebevî'deki çatılar yıkılarak kubbe yaptırılmıştır (Eyüp Sabri Paşa, 2018: 1161; Kurşun, 2017: 300-301). Yine 1590'da Dârü'l-Hayzürân mescidi yenilenmiştir (Eyüp Sabri Paşa, 2018: 1228). 1002/1594'te Hz. İbrahim'in makam-ı şeriflerinin tamiri için Dârüssaâde Ağası Mustafa Ağa 313 sikke talep etmiştir. Sonrasında bu para Hürrem Kuşçı'ya teslim edilmiştir. Burada Mustafa Ağa sultana Haremeyn ile ilgili tüm ârizaları bildiren kişi konumundadır (Yiğit, 2018: 833). III. Murad zamanında vakıflardan gelen gelirlerin daha da artması ile Haremeyn'e nakdî yardım yapan *Küçük Deşîşe* vakfı kurulacak ve daha sonra diğer vakıflar da bunun üzerinden idare edileceklerdir (Faroqhi, 1995: 88-90; Muhammed, 1994: 214-15). 995/1586'da ilk kez Evkâf-ı Haremeyn Nezâreti adıyla oluşturulan yapının başına nâzır olarak Habeşî Mehmed Ağa getirilmiştir (Elbirlik, 2010: 63-99; Hathaway, 2011: 179-195; Jane Hathaway, 2018). Ağaların sorumluluğu 1830'lara kadar devam etmiştir (Buzpınar ve Küçükaşçı, 1997: 153-157).

III. Murad döneminde Kâbe'nin tasviri. Seyyid Lokman, *Şehinşâhnâme-i Murâd-ı Sâlis*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. Farsça Yazmalar 1404, C 1, 48b.

Kasideye III. Murad'ın övgüsü ile başlayan Suûdî Efendi, Sultan Süleyman ve Sultan II. Selim devirlerinde tamirat işlerine başladığını fakat bu işlemlerin bitirilmesine III. Murad'ın nail olduğunu söyler. Şair burada padişah için 'genç' ifadesini kullanır. Çünkü III. Murad 28 yaşında babası II. Selim ise 42 yaşında tahta çıkmıştır. Suûdî Efendi'nin kasidesinde özellikle vurgu yaptığı husus, III. Murad'ın adaletli olma yönüdür. Bu yönüyle padişahı İslam tarihinde adaletiyle meşhur olan Hz. Ömer'e benzetir. Mehmed Suûdî ardından III. Murad'ın vasıfları ile ilgili methiyelere yer vererek kasidenin son kısmında kendi ismini anar ve Ali Paşa Medresesinde müderris olduğu bilgisini verir. Yukarıda değinildiği üzere tamiratların bitiminde yazılmış metinlerin bazıları mermere yazdırılıp Mescidü'l-Harâm'ın doğu duvarına astırılmıştır. İmar faaliyetlerinin tamamlanması dolayısıyla saray tarafından talep edilen metinlerin Mekke'ye gönderileceği şair veya müellifler bilgilendirilmiş olabilir.

Kaynaklarda bu kasidenin Mekke'ye gönderilip gönderilmediğine dair hâlihazırda bir kayıt yoksa da imar faaliyetleri sonrasında sultana sunulan -en azından elimizdeki metinlerin hepsi- Arapça kaleme alınmıştır (Eyüp Sabri Paşa, 2018: 929-934). Mensur ve manzum metinlerin Arapça olarak yazılması hem bunların Mekke'de duvarlara asılacak olması hem de sultanın yapmış olduğu hayırları kalıcı kılmak içindir. Suûdî Efendî'nin kasideyi yazarken Arapçayı tercih etmesinin sebebi de muhtemelen budur. Şiirlerin duvarlara asılması *Muallakâtü's-Seb'a'yı* andırmaktadır. Muhtemelen hem bu geleneğin bir devamı olacak şekilde hem de sultanın isminin kalıcı olması açısından metinler mermere yazdırılıp astırılmıştır (Atâyî, 2017: 930).

[فعلاتن مفاعلتن فعلتن]

تاريخ بناء الحرم الشريف والمقام المنيف في أيام
سعادة السلطان الأعظم والطود الأشم
سلطان مراد أيّد الله دولته إلى يوم التناد³⁹

1. قد هدى الله خالق الكونين

بدء تعمير أفضل الحرمين⁴⁰

2. خان سليم بن خان سليمان

المعتنى من نتائج السعدين⁴¹

3. لم يكن قُدر التمام له

قبل ما تم اعتراه الحين⁴²

4. فجزاه الإله في سعيه

راجيا منه خيري الدارين⁴³

³⁹ Harem-i Şerif ve yüce makamın inşa tarihi, Ulu Hakan Yüce Sultan Murad Hazretleri'nin zamanındadır. Allah onun devletini kıyamete kadar payidar eylesin.

⁴⁰ İki cihanı Yaratan Allah, mübarek Haremeyn'in onarımına başlama lütfunu ona nasip eyledi.

⁴¹ Süleyman Han oğlu Selim Han'a ki [Haremeyn] iki saadetli hünkârın gayretleriyle ihtimam gördü.

⁴² Tamamlamak ona nasip olmadı; zira tamamlanmadan ecel vaki oldu.

⁴³ İki cihanda hayır umarak giriştiği bu çabasının karşılığını Yüce Allah, zatına bahş eylesin.

5. نال إتمامه بعون الله
ملك عادل حكي العمرين⁴⁴

6. فهو سلطان مراد أي مراد
دام في ملكه قرير العين⁴⁵

7. ابن ذاك السعيد ذي الفوز
قل بعدل عديله في أين⁴⁶

8. ارتقت أبنيات دولته
وسما قدره على النسرين⁴⁷

9. اقتفى في حداثة السن
أجمل الخلق سيرة الشيخين⁴⁸

10. ساعيا في مسالك الخيرات
راضيا منه خالق الكونين⁴⁹

11. كان في عونہ أمين الحق
أشرف الخلق سيد الثقلين⁵⁰

⁴⁴ Allah'ın yardımıyla Haremeyn'in onarımını tamamlayan iki Ömer'e benzeyen (Hz. Ömer ile Ömer b. Abdülaziz) adalet sahibi bir yönetici nail oldu.

⁴⁵ O ki Sultan Murad'dır, hem de ne Murad! Gözü aydın, hükümranlığı daim olsun.

⁴⁶ O ki, Haremeyn'e hizmet etme şerefine nail olan zâtn oğludur. Onun gibi adalet sahibi hükümdar nerede söyle!

⁴⁷ Devletinin hanedanı yükseldikçe yükseldi, hatta nâm-ı şerefi kartalları aştı.

⁴⁸ Yaşı küçük olmasına rağmen güzel ahlaklı olgun insanların vakarına sahip oldu.

⁴⁹ İyilik yollarında yürüyüşü daim olsun, iki cihanın Yaradan'ı kendisinden razı olsun.

⁵⁰ Ona inayet eylesin Hakk'ın "emin" kulu; yaratılmışların en değerlisi, ins ü cinin efendisi (Amin).

12. لاح تاريخ خادم الحرمين

فلما نال حق خدمته⁵¹

(983/1575)

قاتله الداعي الفقير إلى الله الغني / سيد محمد بن أمير حسن الحسيني

المدرس بمدرسة علي باشا⁵²

Sonuç

Uzun yıllar Manisa sancak beyliği yaptıktan sonra babası II. Selim'in aniden vefatı üzerine 12. Osmanlı sultanı olarak tahta çıkan III. Murad hem sultan olarak hem de bir şair olarak devrin edebi kültürünün neredeyse merkezinde yer almış bir kişidir. Saltanatı boyunca kendisine birçok telif ve tercüme eserin yanı sıra kasideler de sunulmuştur. 982/1574'te tahta çıktığında tebrik amacıyla kendisine kasideler yazılmıştır. Bu şiirleri yazan kişiler babası II. Selim'in etrafında bulunan şairlerdir. Böylelikle III. Murad'ın edebi muhitine dâhil olanlar dedesi ve babası zamanında saraya yakın kişilerden oluşmuştur.

III. Murad tahta çıktığı andan itibaren Haremeyn ve çevresinde birçok tamir ve imar faaliyetleri yapılmıştır. İlk önce 1576'da kendisine sunulan bir arz üzerine imar faaliyetleri 984/1576 tarihinde tamamlanmıştır. Bu imar faaliyetlerinin bitimi üzerine birçok mensur ve manzum metin kaleme alınmıştır. Bu metinlerden bazıları seçilip Mekke'ye gönderilmiş ve mermere yazdırılarak Mescidü'l-Harâm'ın bazı duvarlarına asılmıştır. III. Murad bu tarihten itibaren saltanatı boyunca Haremeyn ve çevresinde birçok imar faaliyetlerinde bulunmuştur.

III. Murad'a sunulan ve ilk kez bu çalışmada yayımlanan kasideler sırasıyla Nâlî'nin Farsça, Kâmî'nin Türkçe ve Mehmed Suûdî Efendi'nin Arapça kaleme aldığı şiirlerdir. Nâlî'nin 35 beyitlik Farsça şiiri tamamen sultanın övgüsü, onun ahlak ve adaleti üzerine kurgulanmış olup "والا سلطنت سلطان مراد" ifadesi ile sultanın cülus tarihi verilmiştir. Kâmî'nin 21 beyitlik Türkçe kasidesi Nâlî'nin kasidesi ile benzerlik göstermekte olup 13. beyitten itibaren şair yeni sultandan beklentilerini aktarır. Bu şiirde cülûsiye tarihi olmamakla şiirin hem içeriği hem de 'geldi' redifi ile yeni bir sultan için yazıldığı bellidir. Mehmed Suûdî Efendi ise bu dönemde Haremeyn-i Şerifeyn ve civarında yapılan tamiratlar için kaside yazmıştır. Şiirde dedesi ve babası zamanında başlanan tamiratları bitirme işinin genç sultana nasip olduğunu söyleyen Suûdî Efendi 983/1575 tarihini verir. Suûdî Efendi şiirin sonunda Ali Paşa Medresesinde müderris olduğunu da yazar. Nâlî hakkında kısıtlı bilgimiz olsa da II. Selim devrinin makbul şairlerinden olan Kâmî'nin III. Murad'ın tahta çıkmasını fırsat

⁵¹ Hizmetini lâyıık-ı vechiyle tamamlayınca tarih düşürdü Haremeyn'in hadimi: 983/1575-6.

⁵² Âcizane bu şiiri söyleyen, lütufkâr olan Allah'a niyazda bulunan ve her daim O'na muhtaç olan Ali Paşa Medresesinde müderris Seyyid Muhammed b. Emir Hasan el-Hüseynî'dir.

bilerek kaside sunup eski konumunu korumak istediği anlaşılmaktadır. Mehmed Suûdî ise Haremeyn ile ilgili kasideyle yetinmeyip sultanın kitaplığı için Yeni Dünya'ya (Amerika) dair bir kitap kaleme almış, bir diğer kitabını da sultanın iki kızı için iki nüsha halinde hazırlatmıştır. Suûdî Efendi'nin ayrıca III. Murad adına genel bir dünya tarihi yazan Cenâbî Mustafa Efendi'nin kardeşi olduğu unutulmamalıdır. Muhtemeldir ki iki kardeş de III. Murad'ın etrafındaki şair ve müelliflerdendi. Bu makalede ilk kez incelenen cülûsiye ve Haremeyn kasideleri bize III. Murad'ın etrafındaki kişilerin, edebi muhitinin dedesi ve babası zamanında onlara yakın olan kişilerden oluştuğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Atâyî, Nevizâde. (2017), *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fi Tekmiletî's-Şakâyık*, haz. Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.
- Aycibin, Zeynep. (2016), *Çöküş Edebiyatı'nın Merkezinde Bir Padişah: Manevi Dünyası ile Sultan III. Murad*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Aydeniz, Tuğba. (2010), *Osmanlı Devleti'nde Mekke'nin yönetimi (1517-1617)*, Marmara Üniversitesi, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Buzpınar, Ş. Tufan – Küçükaşçı, Mustafa Sabri. (1997), "Haremeyn", *DİA*, İstanbul, C 16, s. 153-157.
- Domenico Herosolimitano. (2018), *Bir Yahudi Doktorun Harem Saray ve İstanbul Hatıraları*, Çeviren: Esmâ Selçuk Demir, İstanbul, Yeditepe Yayınevi.
- Elmastaş, Deniz. (2019), *Paris Milli Kütüphane'de bulunan ve minyatürleri Nakkaş Osman'a ait olan Metali'üs Saade adlı eserde yer alan astrolojik konulu minyatürlerin incelenmesi ve özgün tasarımlar*, Dokuz Eylül Üniversitesi Geleneksel Türk El Sanatları Ana sanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Emecen, Feridun M. (2011), *İmparatorluk Çağı'nın Osmanlı Sultanları*, İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- Eraslan, Sadık. (1999), "Osmanlıların Haremeyn-i Şerifeyn Hizmetleri", *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Reisliği Yıllığı]*, C XXXV, S 1, s. 249-251.
- Ersoy, Ersen. (2013), *Azîzî Dîvân*, Akademi Titiz Yay.
- Eyüb Sabri Paşa. (2018), *Mir'atü'l-Haremeyn*, (Haz.) Ömer Faruk Can -F. Zehra Can, Ed. Göker İnan, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul: 2018.
- Faroqhi, Suraiya. (1995), *Hacılar ve Sultanlar Osmanlı Döneminde Hac (1517-1638)*, (Çev.) Gül Çağalı Güven, İstanbul.
- Felek, Özgen. (2014), *Kitâbü'l-menâmât: Sultan III. Murad'ın rüya mektupları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Fetvacı, Emine. (2013), *Sarayın İmgeleri, Osmanlı Sarayının Gözüyle Resimli Tarih*, (Çev.) Nurettin Elhüseyni, İstanbul, YKY.
- Gürbüz Atık, İnci. (2011), *Mecmua-i Letaif*, Gazi Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Hathaway, Jane. (2011), “Habeşî Mehmed Agha: The First Chief Harem Eunuch (Darüssaade Ağası) Of The Ottoman Empire”, *In The Islamic Scholarly Tradition* (pp. 179-196). Brill.
- Hathaway, Jane. (2018), *The Chief Eunuch of the Ottoman Harem: From African Slave to Power-Broker*. Cambridge University Press.
- Ibarra, Miguel Ángel de Bunes - Türkçelik, Evrim. (2007), *Book of Felicity*, Libro de Felicidad, Barcelona: Moleiro.
- İzgi, Cevat. (2003), “Mehmed Suûdî Efendi”, *DİA*, Ankara, C 2, s. 526-527.
- Kaplan, Yunus. (2018), “İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde Kayıtlı “T 5480” Numaralı Musammat Mecmuası ve MESTAP’a Göre Tasnifi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (21), s. 401-540.
- Kayhan Elbirlik, Leyla. (2013), “Dialogue Beyond Margins: Patronage of Chief Eunuchs in the late 16th Century Ottoman Court”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, s. 63-99.
- Kınalızâde Hasan Çelebi. (2017), *Tezkiretü’ş-şu’arâ*, Hazırlayan: Aysun Sungurhan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-Kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 23.10.2020).
- Köksal, Mehmet Fatih. (e-makale), “Kâmî-Edirneli”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kami-edirneli> (Erişim Tarihi: 23.10.2020).
- Kurşun, Zekeriya. (2017), “Hac ve İktidar: Haremeyn’de Erken Dönem Osmanlı İmar Faaliyetleri” *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (9), s. 281-311.
- Kütükoğlu, Bekir. (2006), “Murad III”, *DİA*, İstanbul, C 31, s. 172-176.
- Meriç, Rıfki Melul. (1953), *Türk nakış san’atı tarihi araştırmaları (Vol. 1)*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam San’atları Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Muhammed, Seyyid. (1994), “Deşîşe”, *DİA*, 1994, C IX, s. 214-15.
- Necipoğlu, Gülru. (2013), *Sinan Çağı: Osmanlı İmparatorluğu’nda mimarî kültür*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, Uğur - Arı, Osman Sacid. (2020), “Şiire Anlam Katmak: Sultan III. Murad’ın şiirlerine yapılan şerhler ve Derviş Mehmed’in tasavvufi

şerhi”, *Cemal Aksu Armağanı*, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s. 847-930.

Pervâne b. Abdullah. (e-Kitap), *Pervâne Bey Mecmuası*, (Haz.) Kamil Ali Gıynaş, Kültür ve Turizm Bakanlığı, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55832,pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf?0> (Erişim Tarihi:02.11.2020)

Selânikî Mustafa Efendi. (1999), *Târîh-i Selânikî*, (Haz.) Mehmet İpşirli, TTK. Yay., Ankara.

Seyyid Lokman, *Şehinşâhnâme-i Murâd-ı Sâlis*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. Farsça Yazmalar 1404.

Yiğit, Osman. (2018), *Topkapı Sarayı Müzesi arşivi 34 numaralı Filori Defteri (Değerlendirme-Transkripsiyon)*, Marmara Üniversitesi Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.